

GUDS RIGE IFØLGE SYNOPSSEN

Professor, theol. dr. Peter V. Legarth

Indledning

Hvis man googler på begrebet *Guds rige*, kan man få et højst uvidenskabeligt resultat, men alligevel. Det kan hedde, at Guds rige er Guds måde at gøre tingene på. Guds rige er Guds dynamiske kraft. Guds rige er Guds herredømme. Guds rige er Guds barmhjertige regering.

Med andre ord: Guds rige bestemmes som Guds kongemagt, Guds kongestyre. Det er mit anliggende i det følgende at nuancere den forståelse af Guds rige. Som jeg læser de synoptiske evangelier, er Guds rige her primært forstået som en betegnelse for frelsen, frelsens gave.

Lidt firkantet udtrykt: Når Jesus forkynder, at Guds rige er kommet nær, er pointen ikke i første række at sige, at Gud er blevet konge og har indtaget herskersædet, men Jesus forkynder, at frelsen er kommet nær i hans person.

I Fadervor beder vi: *Komme dit Rige. Ske din vilje*. Det er efter min opfattelse ikke samme bøn udtrykt med to forskel-

lige formuleringer, men netop to forskellige bønner. De har beslægtet, men dog forskelligt indhold.

Begrænsning til Jesu forkyndelse

Guds rige er i synoptikerne i overvejende grad et tema i Jesu forkyndelse. Også Johannes Døberen prædikede Himmeriget, og det hedder, at disciplene skal prædike Himmeriget, men det er undtagelser. Overordnet set er Guds rige at finde som tema i Jesu forkyndelse.

Det er overraskende, at βασιλεία slet ikke nævnes i missionsbefalingen i Matt 28,18-20, heller i Mark's og Luk's beretninger om sendelsen af disciplene efter Jesu opstandelse. I ingen af opstandelsesberetningerne nævnes βασιλεία. Heller i lidelseshistorien er βασιλεία fremtrædende. Det nævnes i Jesu ord,¹ men noget centralt begreb kan βασιλεία næppe siges at være i synoptikernes skildring af Jesu lidelse, død og opstandelse. Det er ikke fraværende, men som formulering er det ikke centralt.

Det er lige så overraskende, at begrebet ikke har en central placering hos Paulus eller hos de øvrige NT-forfattere. Paulus bruger βασιλεία θεοῦ nogle gange i sine breve.² Men det er andre begreber, der står i centrum i hans breve.³

Det er tankevækkende, at Guds rige som formulering er så svagt dokumenteret uden for evangelierne, når det tages i betragtning, at begrebet er vigtigt i Jesu forkyndelse.⁴ Det er på den anden side et godt indicium for, at ordene om Guds rige er ægte Jesus-ord. Det var jo ikke en gængs frase i den ældste kirke, som efterfølgende blev lagt i munden på Jesus.

Begrænsning til synopsen

Ordet βασιλεία forekommer 121 steder i synopsen. Til forskel herfra findes βασιλεία kun 5 steder i Johannes-evangeliet og kun i 3 vers, nemlig Joh 3,3.5; 18,36. Alene det statistiske forhold betyder, at vi må koncentrere os om synopsen, når vi beskæftiger os med βασιλεία i Jesu forkyndelse og virke.

Βασιλεία θεοῦ er et gennemgående begreb i synopsen. Det forekommer for det første i det materiale, der er fælles for de tre synoptikere, for det andet i det såkaldte Q-stof med Jesus-ord og for det tredje i særstoffet for Matt og Luk. Med andre ord er βασιλεία θεοῦ ikke begrænset til en del af kildematerialet i de synoptiske evangelier, men kilderne til synoptikerne er enige om, at βασιλεία θεοῦ er centralt i Jesu forkyndelse og virke.⁵

Jesu programmerklæring ifølge Matt 4,17

Det er evident, at proklamationen af Himmeriget er vigtig i Matthæus' præsentation af Jesu forkyndelse. I Matt 4,17 fremstiller Matthæus, hvorledes Jesus træder frem for offentligheden. I den situation taler et menneske ikke om vind og vejr, men som

i et andet moderne fjernsynsstudie sammenfattes i nogle ganske få sætninger det, der er essensen i Jesu forkyndelse og virke: Ἄπο τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρῦσσειν καὶ λέγειν· μετανοεῖτε· ἤγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, *fra da af begyndte Jesus at prædike: "Omvend jer, for Himmeriget er kommet nær!"* (Matt 4,17).

Dette er en nøgletekst i Matt-evangeliet. Den samme programmerklæring forekommer hos Mark i 1,15: λέγων ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μέτανοεῖτε καὶ πιστεῦετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, *og sagde: "Tiden er inde, Guds rige er kommet nær; omvend jer og tro på evangeliet!"*

Ifølge kompositionen i Matt og Mark er der med disse formuleringer tale om en programmerklæring. Det vigtigste i Jesu forkyndelse og virke kan sammenfattes i ordene om Guds rige.

Ejendommeligt nok forholder det sig anderledes hos Luk. Her indgår βασιλεία-terminen ikke i Jesu programmerklæring. Hos Luk hedder det: *Og Jesus vendte i Åndens kraft tilbage til Galilæa, og rygtet om ham spredtes over hele egnen. Han underviste i deres synagoger og blev berømmet af alle* (Luk 4,14f). Efterfølgende kan vi lytte til Jesu programmerklæring, nemlig i synagogen i Nazaret (Luk 4,16-30). Efter oplæsningen af Es 61 siger Jesus: *I dag er det skriftord, som lød i jeres ører, gået i opfyldelse* (4,21). Det er programmerklæringen hos Luk. Det er overraskende, at termen βασιλεία ikke forekommer i denne perikope. Først senere siger Jesus: *"Jeg skal også forkynde evangeliet om Guds rige i de andre byer; det er derfor, jeg er blevet udsendt."* (Luk 4,43). Når det er sagt, må det føjes til, at teksten fra Es 61 jo giver en god sammenfatning af det, som rummes i forkyndelsen af Guds rige.

Jeg vender tilbage til Matt. Det er bemærkelsesværdigt, at det primære fokus er, at Himmeriget bliver prædikeret. Matt bru-

ger eksplicit κηρύσσειν som en bestemmelse af Himmeriget. Det forholder sig på samme måde i 4,27; 9,35; 10,7; og 24,14.

Jesus prædikede: *Guds rige er kommet nær*. Evangelisterne præsenterer med andre ord Guds rige som et Rige, der forkyndes, proklameres. Fokus er ikke primært rettet imod manifestation af Guds rige i helbredelser, eksorcismer, naturundere, de kraftige gerninger etc., men der er stillet skarpt på Guds rige som noget, der proklameres.

Summarium

Matt og Mark introducerer Jesu virke ved at påpege hans forkyndelse. Jesu forkyndelse var ifølge synoptikerne Jesu centrale opgave i den første del af Jesu offentlige virke. Det betyder naturligvis ikke, at Jesu gerninger var perifere, hvilket også fremgår med tydelighed af summarierne hos Matt.

Det hedder i 4,23: Καὶ περιῆγεν ἐν ὅλῃ τῇ Γαλιλαίᾳ διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ, *Jesus gik omkring i hele Galilæa, underviste i deres synagoger, prædikede evangeliet om Riget og helbredte al sygdom og lidelse blandt folket*. Jesu virke beskrives som undervisning, forkyndelse og helbredelser. Undervisning og helbredelser var ikke uvæsentlige. Men når Matt og Mark skal sammenfatte Jesu virke på kortform, bliver det med formuleringen: *Jesu prædikede om Guds rige*.

Jesu forkyndelse af Guds rige var centrum i Jesu forkyndelse ifølge synoptikerne. Al Jesu øvrige virke var underordnet denne forkyndelse. Eller rettere: Helbredelserne var en integreret del af Jesu forkyndelse af Guds rige. Helbredelser og forkyndelse skal ikke spilles ud imod hinanden. Diakoni og næstekærlighed er ikke et perifert appendix, men alligevel er det klart, at brænd-

punktet i Jesus virke er hans forkyndelse af Guds rige. Jesus-manifestet er noget, der forkyndes. Det, der forkyndes, er Guds rige.

Jesu forkyndelse af Guds rige - en forkyndelse af evangeliet

I summariet i 4,23 gentager Matt ordene om Jesu forkyndelse: κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας. Det er bemærkelsesværdigt, at Matt med et sådant eftertryk slår fast, at Jesus forkynder evangelium, når han forkynder Himmeriget. Jesu forkyndelse af evangeliet er ifølge Matt en forkyndelse af Himmeriget. Jesus forkynder *evangeliet om Riget*.⁶ Jesu programmerklæring er en forkyndelse af evangeliet.

Det er interessant at notere sig, at ordvalget hos Johannes Døberen og hos Jesus er det samme. I begge tilfælde hedder det: μετανοεῖτε ἥγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, *omvend jer, for Himmeriget er kommet nær* (3,2; 4,17). Det er for Matt tydeligvis vigtigt at understrege kontinuiteten mellem Johannes Døberen og Jesus. Når det er sagt, må det føjes til, at der synes at være en markant forskel mellem Johannes Døberens og Jesu forkyndelse af Himmeriget.

Johannes Døberens prædiken er truende. Den er domsforkyndelse. Proklamationen af Himmeriget synes hos Døberen at være en proklamation af dommens nærhed, mens proklamationen af Himmeriget hos Jesus er en forkyndelse af frelsen, af evangeliet.

Jeg er på det rene med, at denne fortolkning ikke er skudsikker. Johannes Døberen opfylder ifølge Matt 3,3 ordene fra Es 40,3: *Der er en, der råber i ørkenen: Ban Herrens vej, gør hans stier jævne*. Johannes Døberen baner Herrens vej. Tanken er tydeligvis, at Jesus selv kommer som Herren, at Jesus er den, der trøster Guds folk. I kraft af Jesus

er folkets hoveri til ende. Folkets skyld er betalt (Es 40,1f). Det element indgår, når Johannes Døberen forkynder Himmeriget. Men Himmerigets nærhed bliver ifølge Johannes Døberen også en forkyndelse af dommens nærhed, en forkyndelse af den kommende vrede (3,7), en forkyndelse af øksen: *Øksen ligger allerede ved træernes rod, og hvert træ, som ikke bærer god frugt, hugges om og kastes i ilden* (Matt 3,10). Dette aspekt af dom indgår i Johannes Døberens forkyndelse af Guds rige.

Med andre ord: Overalt hvor Jesus forkyndte Himmeriget, var der tale om en forkyndelse af evangeliet. Johannes Døberen (og disciplene) kunne forkynde dom, når han forkyndte Himmeriget. Jesus forkyndte salighed, når han forkyndte Himmeriget.

Til forkyndelsen af Himmeriget hørte et kald til omvendelse. Både Johannes Døberen og Jesus kaldte til omvendelse. Kaldet til omvendelse fik sin motivation (γάρ) i forkyndelsen af Himmeriget. For Jesus var kaldet til omvendelse motiveret af, at frelsen er nær. For Johannes Døberen var kaldet til omvendelse motiveret af, at dommen er nær. Hos Johannes Døberen havde kaldet til omvendelse sin primære motivation i dommen. Hos Jesus havde kaldet til omvendelse sin primære motivation i en proklamation af frelsen.

Med andre ord var Jesu forkyndelse af Guds rige først og fremmest et budskab, der forkyndte det glædelige budskab for fattige, for toldere og syndere. Jesu omvendelsesforkyndelse var evangelieforkyndelse. Når Jesus forkyndte omvendelse, prædikede han evangelium (Matt 4,17.23).

Guds rige og Guds kongeherrerredømme

Ordet βασιλεία betegner dels kongens funktion, kongens magt, kongeherrerredømme, kongens herskerstilling, dels det område, hvor kongen regerer, altså kongerige. Vendingen

βασιλεία θεοῦ kan med andre ord være en benævnelse af Guds kongedømme, Guds kongemagt og myndighed, Guds kongeherrerredømme. Og βασιλεία θεοῦ kan betegne det kongerige, det territorium, det område, der har Gud som konge. Hvilken af de to betydninger er den afgørende, når Jesus forkynder ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ? *Guds kongeherrerredømme* eller *Guds kongerige*?

Guds kongeherrerredømme

Βασιλεία θεοῦ kan i synopsen have dynamisk indhold og kan betegne Guds kongeherrerredømme. Der kan være tale om akten at regere.

Man kan i dette tilfælde bestemme genitiven θεοῦ som en subjektsgenitiv. Formuleringen βασιλεία θεοῦ betegner i dette tilfælde Guds kongeherrerredømme. Pointen er, at Gud er konge. Ja, man gå et skridt videre og hævde, at βασιλεία θεοῦ angiver en egenskab ved Gud. Som δικαιοσύνη θεοῦ hos Paulus kan betegne Gud som retfærdig, således kan tilsvarende βασιλεία θεοῦ fremstille Gud som konge.

Ordet har efter min vurdering den betydning en række steder i synopsen, bl.a. følgende: Matt 4,23; Matt 10,7 / Luk 9,2; Mark 11,10; Luk 1,33; 9,11 og 10,9.

Det fremgår eksempelvis af Matt 4,23, at Jesu forkyndelsen af βασιλεία er uløseligt forbundet med Jesu helbredende virke. Guds kongeherrerredømme ytrer sig i en heling af det brudte.

Det er udelukkende Mark, der ved beretningen om Jesu indtog i Jerusalem giver hyldestråbet: *Velsignet være vor fader Davids rige, som kommer! Hosianna i det højeste* (Mark 11,10). Det er sandsynligt, at βασιλεία her er et kongeherrerredømme, en kongemagt. Folket lovpriser næppe selve riget, men folket lovpriser den kongemagt, som man håber, snart sætter sig igennem. Folket hylder Jesus ved indtoget med disse

ord. Tanken er, at Jesus er den konge, der kommer i Herrens navn, og som skal genoprette Davids kongeherrredømme. Der er med andre ord tydelige kristocentriske momenter knyttet til udsagnet om βασιλεία. Det er folkets forestilling, at Jesus er den davidiske konge.

Et tredje eksempel er at finde i Luk 1,33: *han skal være konge over Jakobs hus til evig tid, og der skal ikke være ende på hans Rige.* Denne tekst er det eneste sted evangelierne, hvor verbet βασιλεύω betegner Jesus som konge. Det er sikkert en formulering, som er inspireret af Mika 4,7 eller Dan 7,14 med ordene om Menneskesønnen; men det er under alle omstændigheder bemærkelsesværdigt, at det så utilslørt siges, at Jesus skal være konge. Og det pointeres, at Jesu kongeherrredømme aldrig skal rokkes. Jesu kongeherrredømme er grænseløst og varer til evig tid.

Det fremgår dermed, at udtrykket βασιλεία θεοῦ kan være en betegnelse for Guds dynamiske virke. Der er tale om *Guds kongeherrredømme*. Gud er den, der udøver sit kongeherrredømme, og det manifesterer sig i helbredelser. Gud er kongen, der sætter sig på tronen. Jesus proklamerer, at Gud er konge, respektive at Jesus er konge.

Guds rige

Formuleringen βασιλεία θεοῦ kan i synopsen også betegne et område, et kongerige, en lokalitet. Det kan være tilfældet i tekster, hvor det hedder, at et menneske kommer ind i dette βασιλεία⁷. Desuden skal nævnes tekster, hvor tanken er, at et menneske kan befinde sig i (eller uden for) dette βασιλεία⁸. Endvidere kan en række karakteristiske formuleringer indikere, at βασιλεία θεοῦ betegner *Guds rige*.⁹

Genitiven θεοῦ kan i denne sammenhæng kan forskelligt betydningsindhold:

(a) Der kan være tale om en possessiv

genitiv: Guds rige er Guds eget Rige. Riget tilhører Gud; det er Guds ejendom. Ingen andre kan gøre krav på dette rige, slet ikke Satan.

(b) Et rige, hvis eksistens helt og aldeles beror på Guds gerning, på Guds initiativ. Hvis ikke Gud havde grebet ind, havde der ikke været noget βασιλεία θεοῦ. Guds rige er et rige i afhængighed af Gud.

(c) Guds rige er en bestemmelse af Guds historiske handling. Guds rige er et historisk rige, et konkret rige. Gud er en Gud, der handler i historien. Derfor er Guds rige en historisk virkelighed.

(d) Guds rige er en frelseshistorisk virkelighed. Israel er ud fra en frelseshistorisk betragtning at forstå som Guds rige. Jesus kan omtale det jødiske folk som *Rigets sønner* (DO92 – *Rigets egne børn*, Matt 8,12).

(e) En genitivus auctoris, en oprindelses genitiv, ophavets genitiv. Guds rige er et rige, der er *fra* Gud. Guds rige er en gave, som skænkes til mennesker (Matt 21,43; Luk 12,32; Luk 22,29).

Der kan naturligvis ikke altid drages et skarpt skel mellem βασιλεία θεοῦ som Guds kongeherrredømme og som Guds rige. Et eksempel herpå er at finde i Matt 12,28; Luk 11,20. Jesus er anklaget for at uddrive en dæmon ved hjælp af Beelzebul. Jesus skildrer først et rige / by / hus, der er kommet splid med sig selv. Jesus siger, at et rige i splid med sig selv lægges øde. Ordet βασιλεία må betegne et område, når det sammenlignes med en by og et hus. På den anden side hedder det, at Jesus uddriver dæmoner, og dermed bliver det demonstreret, at Guds rige er kommet til dem. Jesus er den stærkere, der binder den stærke og lægger hans hus øde. Guds rige ytrer sig i kampen med Satan. Dæmonuddrivelsen afspejler Guds magt i funktion. Gud udøver gennem Jesu virke sit kongeherrredømme. Gud sejrer. Med andre ord synes βασιλεία

Jesus uddriver dæmoner, og dermed bliver det demonstreret, at Guds rige er kommet til dem

θεοῦ i denne tekst at betegne både Guds kongeherredømme og Guds rige.

Guds rige – det fuldendte rige i frelsens tidsalder

I GT findes tanken om Gud som konge i tre forskellige sammenhænge:

(a) Gud blev konge ved skabelsen (Sl 93,1; jf. 74,12-17).

(b) Gud er konge over Israel, og det blev han, da han førte folket ud af Egypten (2 Mos 15,18; jf. Sl 114,1f). Gud Herren er konge over Israel og troner på Zion (Es 6,5; Sl 24,7ff; 99,1).

(c) Gud skal være den eskatologiske konge. I fremtiden skal Gud blive konge over folkene (Zak 14,17; Es 24,21f; 33,22; sml. Es 52,7-11).

Tanken er altså, at Gud er konge over skabelsen og over Israel, og at Gud er den eskatologiske konge. De to første af de nævnte momenter spiller ikke nogen central rolle i Jesu forkyndelse. Jesus udtaler ikke, at Gud er konge qua verdens skaber, og Jesus taler ikke om Gud som Israels konge. Derimod er talen om Guds rige hos Jesus orienteret ud fra den eskatologiske forestilling om Guds rige.

Det primære anliggende hos Jesus er, så vidt jeg kan se, ikke at sammenligne Gud med en konge og at fremstille Gud som konge, men Jesus omtaler i første række det fuldendte rige i frelsens tidsalder, et

rige der er en allerede-virkelighed og på samme tid en endnu-ikke-virkelighed. Det er slående, at Jesus med undtagelse af Matt 5,35 ikke omtaler Gud som βασιλεύς, som konge. Verbet βασιλεύειν benyttes i Jesu forkyndelse ikke om Gud som konge. Det er overraskende, når det så gennemgående er genitiven θεοῦ, der knyttes til βασιλεία. Fokus synes med andre ord ikke at være på Gud som konge, men snarere på nærværet af det fuldendte frelsesrige.

Lidt tilspidset kan man sige, at vægten i GT er lagt på מֶלֶךְ og מְלִיכָה, ikke på מְלִכָּה. Omvendt er vægten hos Jesus lagt på βασιλεία, ikke på βασιλεύειν og βασιλεύς.

Det betyder, at Jesu omtale af Guds rige på mange måder korresponderer med rabbinernes udsagn om den kommende verden. Ifølge Jesus går løfterne om den kommende verden nu i opfyldelse. Den kommende verden er nu ikke længere kun fremtid. Den er med Jesu virke blevet nutid.

Hvis det er en tolkning, som er på ret spor, indebærer det, at Jesu forkyndelse af *Guds rige* først og fremmest er at forstå som en proklamation af den endegyldige frelses-tilstand, den definitive fuldendelse. Tanken er ikke i første række, at Gud er konge, men den er, at frelsens rige nu er en tilstedeværende virkelighed.

Guds rige – frelsens rige

Det er som sagt et vigtigt aspekt ved ἡ

βασιλεία τοῦ θεοῦ, at der er tale om et rige, og der drejer sig vel at mærke om frelsens rige. Det er selvsagt baggrunden for, at der er en nøje forbindelse mellem Guds rige og evangeliet i Jesu forkyndelse. Denne forbindelse kan der være, fordi ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ er frelsens rige.¹⁰

Guds rige kan betegne frelsen

I Matt 19,14 hedder det: *men Jesus sagde: "Lad de små børn være; I må ikke hindre dem i at komme til mig, for Himmeriget hører sådanne til"* (jf. Mark 10,14; Luk 18,16). Jesus siger, at kvinderne skal lade de små børn komme til ham; det skal disciplene ikke hindre, for Himmeriget tilhører sådanne som børnene. Himmeriget er for dem, der er afhængige af andre¹¹. Det er her tydeligt, at Jesus ikke blot er en profetisk forkynder af Guds rige, men han er den, der skænker et menneske frelsen, og det hedder, at det er ved at komme til Jesus, at et menneske besidder Guds rige. Det er med andre ord tydeligt, at βασιλεία dette sted er et rige, et område, det vil sige frelsen.

Tilsvarende siger Jesus ifølge Matt 19,23 (jf. Mark 10,23; Luk 18,24), at det er vanskeligt for en rig at komme ind i Himmeriget, ja, det er lettere for en kamel at komme igennem et nåleøje end for en rig at komme ind i Guds rige. Det er altså tydeligt, at βασιλεία er et rige, som man kan stå udenfor eller kan komme ind i. Der er ikke tvivl om, at *Guds rige* betegner frelsen. Disciplenes reaktion er jo: *Hvem kan så blive frelst?* Spørgsmålet om Guds rige er et spørgsmål om frelse.

Jeg vil også nævne Matt 21,31. Jesus siger her: *Sandelig siger jeg jer: Toldere og skøger skal gå ind i Guds rige før jer*. Også dette sted er βασιλεία at forstå som et område, som man kan komme ind i, og det er evident, at βασιλεία betegner frelsen. Det fremgår også af, at der tales om toldere

og syndere, der troede Johannes Døberen. Jesu pointe er, at der uden omvendelse ikke er nogen frelse.

Guds rige ≈ Livet

Der er tekster, hvor ord om Guds rige fremstår som parallelbegreb til livet. Et eksempel på det findes i Mark 9,43-48: *v43 Og hvis din hånd bringer dig til fald, så hug den af; du er bedre tjent med at gå lemlæstet ind til livet end med begge hænder i behold at komme i Helvede. [...] v45 Og hvis din fod bringer dig til fald, så hug den af; du er bedre tjent med at gå halt ind til livet end med begge fødder i behold at kastes i Helvede, [...] v47 Og hvis dit øje bringer dig til fald, så riv det ud; du er bedre tjent med at gå ind i Guds rige med ét øje end med begge øjne i behold at kastes i Helvede*. Det er umiskendeligt, at det at gå ind til livet i denne tekst korresponderer med det at gå ind i Guds rige. I den forstand er der i en sådan tekst en broforbindelse til den johannæiske koncentration om ἡ ζωή, *livet*.¹² Med εἰσελθεῖν εἰς markeres det, at βασιλεία dette sted betegner et område, det vil sige frelsens område. Modsætningen beskrives som γέεννα, hvor der er en uudslukkelig ild.

Guds rige / Guds vilje

Guds rige er efter min opfattelse først og fremmest at forstå som et område, et sted, hvor tilgivelsen og frelsen er til stede. Ikke enhver helbredelse og god gerning er en manifestation af Guds rige. Hvis ikke helbredelsen og den gode gerning sker inden for rammerne af syndernes forladelse, er der ikke tale om Guds rige. Da er helbredelsen og den gode gerning et udtryk for Guds vilje, Guds gode skabervilje. Gud lader det jo regne over både gode og onde (Matt 5,45). Guds gode vilje er, at ondskaben skal besejres, at sultne skal mættes, at mennesker skal have tag over hovedet, at retten skal

Er der en sammenhæng mellem på den ene side Jesus som person og på den anden side Jesu forkyndelse af Guds rige?

ske fyldest, at mennesker skal beskyttes imod overgreb osv. Når disse ting sker, sætter Guds gode vilje sig igennem. Men dermed er der ikke nødvendigvis tale om Guds rige.

I Fadervor beder vi: *Komme dit Rige – ske din vilje*. De to bønner har ikke identisk indhold. Det er på den ene side en bøn om, at Guds gode *vilje* må ske overalt i skaberværket, at det onde må blive bekæmpet, uanset om frelsen er til stede eller ej. Og det er på den anden side en bøn om, at Guds rige må komme, det vil sige at frelsens rige må komme. Vi beder om noget forskelligt i de to bønner.

Efter min opfattelse er det vigtigt at sondre skarpt her. Men begreberne kan blive uklare, hvis βασιλεία θεοῦ entydigt bliver tolket som et udtryk for etableringen af *Guds kongeherredømme*. Sagt på en anden måde: Guds vilje skete også før sendelsen af Messias, og Gud var vel også konge før Messias' fremtræden. Men pointen er, at Guds rige først bliver en fuldgyldig realitet med Jesu komme. Først da er Guds rige kommet til mennesker. βασιλεία er primært forstået som frelsens sted.

Det betyder ikke en benægtelse af, at Guds rige også er en dynamisk enhed. Guds rige er i første række at forstå som det område, hvor frelsen er til stede. Guds rige er frelsens område, det sted hvor frelsen findes. Men det er evident, at dette Guds

rige har en dynamisk karakter. Guds rige er ikke stillestående, så sandt Gud ikke er stillestående og stationær og stereotyp. Gud udøver sit kongeherredømme, hvor Guds rige er til stede.

Dette kongeherredømme ytrer sig igenem både sejr og nederlag. Til tider åbenbarer Guds kongeherredømme sig under sin modsætning. Jesu egen person er et godt vidnesbyrd om dette. Jesu kongeherredømme manifesterede sig i svaghed, i en ussel klædedragt, i en flok uvidende og tvivlrådige disciple, i omgivelsernes modsigelse og oprør og latterliggørelse. Men Jesu kongeherredømme kom også til udtryk igennem helbredelser, naturundere, dødeopvækkelser osv.

Sådan erfarer troens menneske også i dag Guds kongeherredømme. Sygdom og nederlag og fiasko afspejler ikke fravær af Guds kongeherredømme, men sådan kan dette kongeherredømme nu engang manifestere sig. Lykkeligvis lever et troens menneske ikke kun under korset, men det menneske kan også erfare Guds rige som en dynamisk og virkende kraft. Guds børn er ikke kun nederlagskristne, men de er også kristne på sejrens side.

Forstået på den måde er βασιλεία θεοῦ at forstå som Guds kongeherredømme. Men pointen er nu, at Gud udøver dette kongeherredømme inden for frelsens sfære. Uden for denne sfære er der ikke tale om Guds

rige eller Guds kongeheredømme. Lidt tilspidset: Uden for frelsens område findes βασιλεία θεοῦ ikke. Det indebærer ikke, at Gud her er fraværende, men det betyder, at Gud her sætter sin gode og barmhjertige skabervilje igennem.

Hvis jeg har ret i denne forståelse af Guds rige i synopsen, betyder det, at Guds vilje virker overalt, og at Guds rige er til stede, hvor evangeliet er forkyndt til omvendelse og tro. Det betyder, at et menneske kan være inden for eller uden for Guds rige. Men et menneske kan ikke være uden for Guds vilje. Et menneske kan ikke vælge sig fri af Guds vilje. Men et menneske kan vælge sig fri fra Guds rige.

Det er vigtigt at sondre mellem Guds rige og Guds vilje. Tilsvarende er det vigtigt at sondre mellem Guds rige og Guds kongeheredømme. Min pointe er, at det centrale indhold i betegnelsen ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ er følgende: (a) ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ er i første række at forstå som et rige, et område; (b) dette rige er frelsens rige.

Jesu person og Jesu forkyndelse af Guds rige

Ifølge Paulus er evangeliet at forstå som et evangelium om Jesus Kristus (Rom 15,19; 1 Kor 9,12; 2 Kor 2,12; 9,13; 10,14; Gal 1,7; Fil 1,27; 1 Thess 3,2; 2 Thess 1,8), Guds Søn (Rom 1,9), et evangelium om Kristi herlighed (2 Kor 4,4). Evangeliet har kristologisk indhold hos Paulus.

I synopsen bestemmes evangeliets indhold snarere som evangeliet om Guds rige. Men hvorledes forholder de to bestemmelser af evangeliet sig til hinanden? Hvorledes er forholdet mellem Jesu forståelse af evangeliet og Paulus' forståelse af dette samme evangelium? Er der ensammenhæng mellem på den ene side Jesus som person og på den anden side Jesu forkyndelse af Guds rige?

Jesus – den messianske forløser

Sådan som evangelierne fremstiller det, så Jesus sig selv som den messianske forløser. Der er i forskningen mange opfattelser om den sag. Jesus tolkes som en lærer, som en profet, en karismatisk vandreprædikant, en kyniker i opgør med de herskende sociale og politiske forhold etc. Pointen er i givet fald, at der efter Jesu død og opstandelse kom mere og mere fokus på Jesu person, og det endte i kirken med en decideret tilbedelse, da Jesus blev påkaldt som kyrios. Nogle af de kendte spidsformuleringer lyder: *Jesu forkyndte Guds riges komme, men det var kirken, der kom.* Eller: *Aus dem Verkündiger ist der Verkündigte geworden.* Jeg kan ikke her bevæge mig ind i dette emne, men vil tillægge evangelierne troværdighed, når de forudsætter, at Jesus så sig selv som den messianske forløser.

Den messianske forløser – den messianske tid

Der løber to meget tydelige linier i de synoptiske evangelier: (a) Jesus fremtræder som den messianske forløser, og (b) Guds riges nærvær betyder, at den messianske tid er oprundet. Spørgsmålet er, om disse to linier løber selvstændigt i forhold til hinanden igennem evangelierne, eller om de fletted sammen i den evangeliske fortælling om Jesus.

Min pointe er, at de to linier i flere henseender er forbundet med hinanden. Ja, man kan gå så langt som til at sige, at vi hos synoptikerne finder en kristologisk bestemme af Guds rige, en kristologisk accentuering af begrebet Guds rige.

Hvis ikke Jesus har haft en messiansk selvbevidsthed, hvis Jesus alene har tolket sig selv som profet og lærer og forkynder, er det vanskeligt at finde en sammenhæng mellem hans person og hans forkyndelse. Men hvis Jesus har haft en messiansk selv-

bevidsthed, er det naturligt at spørge, om Jesu person er integreret i hans forkyndelse af Guds rige, og i bekræftende fald: Hvorledes indgår Jesu person i hans forkyndelse af Guds rige? Hvorledes er de to linier flettet sammen?

Jeg kan ikke her drøfte disse spørgsmål grundigt, men må nøjes med en kort bemærkning. Efter min opfattelse er den vigtigste tekst i denne sammenhæng at finde i Mark 10,14f: Jesus [...] sagde til dem: "Lad de små børn komme til mig, det må I ikke hindre dem i, for Guds rige hører sådanne til. Sandelig siger jeg jer: Den, der ikke modtager Guds rige ligesom et lille barn, kommer slet ikke ind i det." Jesus siger, at de små børn må komme til ham, for Guds rige tilhører sådanne som dem. Børnenes delagtighed i Guds rige er altså nøje forbundet med deres komme til Jesus. Er Jesus simpelthen Guds rige? Eller børnene finder hos Jesus den frelse, som er kommet nær med Guds rige. Under alle omstændigheder er der en umiskendelig sammenhæng mellem Jesu person og Jesu forkyndelse af Guds rige.

Jesu som konge

Ordet βασιλεύς forekommer i synopsen 45 gange i 44 vers. Det bruges om forskellige kongeskikkelser. Men det er slående, at Jesus proklamerer Guds rige, men han omtaler ikke Gud som en konge. Hvor kongebegrebet indgår, er det Jesus, der benævnes som konge. Der er i synopsen kun én eneste undtagelse herfra, i Matt 5,35: *den store konges by*.

At Jesus omtales som konge, fremgår som bekendt også af andre kristologiske betegnelser i synopsen. (a) Jesus er ὁ Χριστός, den salvede, den salvede konge. Han er fredskongen (Zak 9,9f). (b) Jesus er Davids Søn. Han er opfyldelsen af løfterne i 2 Sam 7,12-16. (c) Jesus er ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου,

hvilket indbefatter tanken om Jesus som den salvede konge.

Det fremgår med andre ord, at vi i synopsen finder en hyppig omtale af Guds rige (βασιλεία), men ikke af Gud som konge (βασιλεύς), og det hedder heller ikke, at Gud skal regere som konge (βασιλεύειν). Tanken synes ikke at være, at Gud skal være konge. I hvert fald siges dette ikke eksplicit. Jesus kan tale om Guds rige, uden at det dermed siges, at Gud skal regere som konge.

Konklusionen er for synopsens vedkommende med andre ord: (1) βασιλεία er næsten udelukkende beskrevet som Guds rige; der tales sjældent om Jesu Rige, omend tanken findes. (2) βασιλεύς anvendes næsten udelukkende om Jesus som konge.

Hvorledes skal vi forklare dette ejendommelige forhold? Det må jo forventes, at når Jesus gentagne gange taler om Guds rige, er baggrunden den, at Gud er konge. Men sådan forholder det sig tilsyneladende ikke. På den anden side må det forventes, at når Jesus gennemgående beskrives som konge i synopsen, er forklaringen den, at Jesus er konge over sit rige. Men heller ikke den konsekvens drages.

Gud er tilsyneladende ikke konge over sit rige. Der tales hos synoptikerne om Guds rige, men ikke om Gud som konge. På den anden er Jesus tilsyneladende ikke konge over sit rige. Hos synoptikerne er der tale om Jesus som konge, men stort set ikke om Jesu rige.

Det er et paradoks. Måske er pointen, at Jesus skal være konge i Guds rige. I givet fald er Guds rige at forstå som frelsens område, hvor Jesus udøver sit kongeheredømme (eller Guds kongeheredømme). Jesus er konge i frelsens rige. Uanset hvorledes dette skal forstås, er det klart, at vi her har at gøre med et vigtigt eksempel på sammenhængen mellem Jesu person og hans forkyndelse af Guds rige. Tanken er,

at Jesus bringer dette rige, og at Jesus er konge i dette rige.

Hvis vi bevæger over i de paulinske breve, kan vi få det nævnte forhold illustreret, nemlig i Paulus' udlægning af Sl 110,1 i 1 Kor 15,24-28. I Sl 110,1 hedder det: *Herren sagde til min herre: "Sæt dig ved min højre hånd, indtil jeg får lagt dine fjender som en skammel for dine fødder!"* Der skelnes i denne tekst tydeligt mellem *Herren* og *min Herre*, mellem יהוה og אֲדֹנָי. Denne sondring udlægges i 1 Kor 15,24-28 som en sondring mellem Kristus som konge og Gud som konge. Det hedder hos Paulus: v24 Derefter kommer enden, når han har tilintetgjort al magt og myndighed og kraft og overgiver Riget til Gud Fader. v25 For Kristus skal være konge, indtil Gud får lagt alle fjender under hans fødder; [...] v28 Og når så alt er underlagt ham, skal også Sønnen selv underlægge sig under ham, som har lagt alt under ham, for at Gud kan være alt i alle. Hvis jeg har forstået synopsisen ret, er det en tilsvarende sondring, der danner baggrund for Jesus ord om ham selv som konge i Guds rige. Det bliver dermed betonet, at Gud har indsat Jesus som konge over sit rige.

NOTER

- 1 *Fra nu af skal jeg ikke drikke af vintræets frugt, før den dag jeg drikker den som ny vin sammen med jer i min faders Rige* (Matt 26,29; Mark 14,25; Luk 22,16.18; jf. Luk 22,29f). Desuden i beskrivelsen af Josef af Arimatæa, om hvem det hedder, at han ventede Guds rige (Mark 15,43; Luk 23,51) og i gengivelsen af røverens ord: *Jesus, husk mig, når du kommer i dit Rige* (Luk 23,42).
- 2 Med variationer er forekomsterne hos Paulus: Rom 14,17; 1 Kor 4,20; 6,9f; 15,50; Gal 5,21; Ef 5,5; Kol 1,13; 4,11; 1 Thess 2,12; 2 Thess 1,5; 2 Tim. 4,1.18. I ApG forekommer βασιλεία θεοῦ enkelte steder i Paulus' mund (ApG 14,22; 20,25.31) eller i ApG's beskrivelse af Paulus (ApG 19,8; 28,23). Øvrige belæg i ApG: 1,3.6; 8,12. Interessant er skildringen af Paulus'

Konklusion

Der er forbavsende ringe omtale i Jesu forkyndelse af Gud som konge. Det er bestemt ikke et centralt tema, at Gud skal regere etc. Hvis det primære indhold af βασιλεία θεοῦ er tanken om Guds kongeherreedomme, måtte det forventes, at det gentagne gange blev proklameret, at Gud er konge, eller at Gud er blevet konge. Men det sker ikke, eller i hvert fald i yderst begrænset omfang sammenlignet med de mange udsagn om βασιλεία θεοῦ.

Forklaringen er for mig at se, at fokus i βασιλεία θεοῦ primært er rettet ind på frelsen, på frelsens virkelighed. Dette indebærer ikke en tilsidesættelse af tanken om Guds rige som en dynamisk kraft. Det bliver gentagne gange fremhævet, at Guds rige manifesterer sig i kraft, at Guds rige også er at forstå som Guds dynamiske herredømme. Guds rige er en dynamisk virkelighed. Den tanke indgår, men det rækker ikke ved, at Guds rige først og fremmest betegner frelsens virkelighed. At Guds rige er kommet nær, betyder for mig at se i første række, at syndernes forladelse er komme nær.

- forkyndelse i Rom, idet det i både 28,25 og 28,31 betones, at Paulus vidnede om Guds rige og søgte at overbevise jøderne om Jesus. Det hedder med andre ord, at der var sammenhæng mellem forkyndelsen af Guds rige og forkyndelsen af Jesus.
- 3 Lige så forbløffende er det, at begrebet Guds rige er fraværende i LXX, bortset fra nogle enkelte passager i apokryferne (Visd 10,10; PsSal 17,3).
- 4 Det samme gælder Menneskesønstitlen. Den er hyppig hos Jesus, men ellers ikke i NT.
- 5 Jeg tager her ikke stilling til, om *Himmeriget* eller *Guds rige* er den oprindelige formulering i Jesu mund.
- 6 Den samme pointe findes i Mark 1,15: *Tiden er inde, Guds rige er kommet nær; omvendt jer*

og tro på evangeliet (πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ). Tilsvarende hos Lukas (Luk 4,18f).

- 7 Matt 5,20; 7,21; 18,3; 19,23f; 21,31; Mark 9,47; 10,23-25; Luk 18,17.24f; 23,42 (desuden i Joh 3,5).
- 8 Matt 8,11; 11,11; 13,43; 16,28; 18,1.4; 20,21; 26,29; Mark 14,25; Luk 7,28; 13,28f; 14,15; 22,16.30.
- 9 Følgende kan nævnes: modsætningen til Guds rige (Matt 8,11 / Luk 13,29 + Matt 25,34), parallelt med by / hus (Matt 12,25 / Mark 3,24 / Luk 11,17), sædekornet (Matt 13,19), en skat / perle / vod (Matt 13,44.45.47), discipel for βασιλεία (Matt 13,52), Rigets nøgler (Matt 16,19), at være stor / størst (Matt 18,1.3.4),

betegner frelsen (Matt 19,14 par.; 19,23f (!); 21,31 (!); 21,43), sammenlignes med et bryllup (Matt 22,2 / Luk 14,15). at udelukke andre fra riget (Matt 23,13), at være tæt på / langt fra Guds rige (Mark 12,34).

- 10 Det skal bemærkes, at udtrykket *frelsens rige* ikke forekommer i synopsen.
- 11 Pointen ikke, at *Himmeriget er deres*, som det siges i DO92, men tanken er, at *Himmeriget hører sådanne til*, som det hedder i DO48.
- 12 Himmeriget / Guds rige med analogi til om-tale af livet / det evige liv hos Johannes (ζωή: Joh 1,4; 3,15f.36; 4,14.36; 5,24.26.29.39f; 6,27.33.35.40.47f.51.53f.63.68; 8,12; 10,10.28; 11,25; 12,25.50; 14,6; 17,2f; 20,31; ζῶω: Joh 4,10f.50f.53; 5,25; 6,51.57f; 7,38; 11,25f; 14,19).

FORFATTEROPLYSNING

Peter V. Legarth
Menighedsfakultetet
Katrinebjergvej 75
8200 Aarhus N
pvl@teologi.dk
+45 73 56 12 50